

DRUGI BREŠANOV SVIBANJ: KULTURA I POLITIKA

Zadar – Šibenik, 26. – 27. svibnja 2023.

KNJIŽICA SAŽETAKA

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Odjel za
kroatistiku

**HRVATSKO
NARODNO
KAZALIŠTE
U ŠIBENIKU**

PROGRAM

▶ PETAK, 26. svibnja

Svečana dvorana Sveučilišta u Zadru

9:00 – 9:30 Registracija sudionika

9:30 – 10:00 Otvaranje znanstvenog skupa

10:00 – 10:30 Plenarno izlaganje

Zrinka Božić

Mnoga lica političkog romana: o zakonu žanra

10:30 – 11:45 *Voditeljica:*

Martina Petranović

Grozdana Cvitan

Nove spoznaje o *Trajnom sukobu*

Igor Gajin

Brešan u tranziciji: klasik pred izazovima postsocijalizma

Boris Koroman

Distopijske projekcije – Brešanov roman *Država Božja 2053.*

Zvonimir Glavaš

Putovanje historijskim palimpsestom: politika fantastike u Brešanovim *Pukotinama i drugim pričama*

Suzana Marjanić

Ivo Brešan i markiz de Sade – „P/prokletnici“: povijesne analogije ili *Ono što se stvarno dogodilo najmanje je važno*

Rasprava

11:45 – 12:15 Stanka

12:15 – 13:15 *Voditeljica:*

Ana Gospić Županović

Marina Protrka Štimec

Politika i barbarizacija moderne književnosti: Matošev Petrica Kerempuh

Ana Tomljenović i Andrea Milanko

Pikarove glumačke preobrazbe: Brešan i suvremeni hrvatski pripovjedači

Miranda Levanat-Peričić

Obitelj kao politička tema u Brešanovim romanima

Renata Jambrešić Kirin

Kultura sjećanja protiv politike zaborava: o autofikcijama Jele Godlar

Rasprava

13:30 Stanka za ručak

15:30 Organizirani odlazak u Šibenik

19:30 Hrvatsko narodno kazalište u Šibeniku

Predstavljanje izabranih djela Ive Brešana: Vinko Brešić, Grozdana Cvitan i Martina Petranović

▶ SUBOTA, 27. svibnja

Memorijalna soba Ive Brešana, Hrvatsko narodno kazalište u Šibeniku

9:30 – 10:45 *Voditelj:* Leszek Małczak

Magdalena Dyras

Politika u kazalištu. Cenzura nekad i sad

Dejan Ajdačić

Groteskne komedije Ive Brešana o političkoj moći i pobunjeniku: uloga ironije u reneraciji

Nataša Govedić

Brešanova faustologija i *Nečastivi na filozofskom fakultetu*

Gabrijela Bionda

Žudnja se trži, a i kupuje. Od diskursa gospodara do diskursa kapitalista u *Nečastivom na filozofskom fakultetu*.

Danijela Marot Kiš i Ervin Pavleković

Političnost groteske i groteska politike: *Nečastivi na filozofskom fakultetu* i suvremeno društvo

Rasprava

10:45 – 11:15 Stanka

11:15 – 12:15 *Voditeljica:* Grozdana Cvitan

Goran Pavlić

Aporije Brešanove subverzije: kaže li se Elsinore na hrvatskom Mrduša Donja?

Ethem Mandić

Oblici narodne smjehovne kulture u *Predstavi Hamleta u selu Mrduša Donja* i aktualnost subverzivnosti političke satire

Kim Cuculić

Dvije riječke *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* – hrvatska i talijanska – u kontekstu suvremenosti

Igor Tretinjak

Predstava „lutkomleta“ u selu Mrduša Donja

Rasprava

12:15 – 12:30 Stanka

12:30 – 13:30 *Voditeljica:* Miranda Levanat-Peričić

Leszek Małczak

Ledeno dakle vražje sjeme ili o prijevodima Brešanove drame pod naslovom *Ledeno sjeme*

Ana Gospić Županović

Ledeno sjeme i diskursi o vješticama i vještičarenju

Aneta Głowacka

Peripherality of Upper Silesia and the Dąbrowa Górnicza Region in the Context of the Centre Located in the Dominant Culture

Martina Petranović

(Ne)poznati Brešan u *Republici Rosamaris*

Rasprava

20:00 Hrvatsko narodno kazalište u Šibeniku

Kazališna predstava *Halatafl* Režija, scenografija i kostimi: Darko Milas i Boris Svrtan

Groteskne komedije Ive Brešana o političkoj moći i pobunjeniku: uloga ironije u renaraciji

Predmet analize biće izabrane komedije Ive Brešana napisane po motivima slavni delata prošlosti Šekspira, Rasina, Getea, Biblije. Dramski pisac je u naslovima svojih komedija koristio određenje „groteskne“, ali u tekstu će odnos prototeksta i intertekstualnih veza biti posmatran sa stanovišta ironijskih strategija različitog tipa. Tema politike, smeštena u Brešanovim komedijama u vreme i okolnosti jugoslovenskog komunizma, razmatra različite odnose delanja u ime ideologije sa stanovišta moći i ličnih motiva, kako moćnika, tako i pobunjenika. Ironijski postupci koji sadrže satiričke akcente i obuhvataju i dela slavni (uglavnom) dramskih predložaka i stavove o tumačenju moći i pobune. Autor će se u svom pristupu osloniti na teoretičare ironije i na dosadašnja proučavanja Brešanovih komedija.

Ivo Brešan's Grotesque Comedies about Political Power and the Rebel: the Role of Irony in Renarration

The topic of analysis will be comedies by Ivo Brešan based on the famous works of the past by Shakespeare, Racine, Goethe, and the Bible. The playwright used the designation „grotesque“ in the in determining of genre nature of his comedies. In the text the relationship between the prototext and intertextual transformations will be observed from the point of view of ironic strategies of different types. The theme of politics, set in Ivo Brešan's comedies in the time and circumstances of Yugoslav communism, examines various relations of action in the name of ideology from the point of view of power and personal motives, both of the powerful and of the rebels. Ironic actions that contain satirical accents and include the works of famous (mostly) dramatic models and positions on the interpretation of power and rebellion. In his approach, the author will rely on theorists of irony and previous studies of Brešan's comedies.

Žudnja se trži, a i kupuje. Od diskursa gospodara do diskursa kapitalista u *Nečastivom na filozofskom fakultetu*

U središtu rada Brešanov je moralitet u sedam slika, kojemu će se pokušati ponuditi novo čitanje. Dijalektika odnosa glavnih likova u *Nečastivom na filozofskom fakultetu* promotrit će se kroz optiku četiriju Lacanovih diskursa ili mogućih tipova društvenih veza, da bi im se kroz lik Nečastivoga pridružio i peti tip – diskurs kapitalista. Poći će se od već utvrđene modifikacije sorealističke tipologije koja će u kontekstu Brešanove drame uroditi izjednačavanjem svih likova ponajprije na jezičnome planu, a zatim u diskursu gospodara. Tipski likovi partijskoga moćnika, predstavnika klera i intelektualca potražiti će novoga gospodara i naći ga u Nečastivom. To je lik koji jedini ne čini popis likova, a u samoj se drami skriva, a kada se pojavi, to čini mijenjajući lica. Želimo upozoriti stoga na moguće čitanje lika Nečastivoga kao lakanovski određenoga gospodarskog označitelja. U široj diskursnoj sferi postaviti ćemo takvo čitanje kao potvrdu Brešanove ironizacije ideoloških formi teatra, ali i društvenoga uređenja. Pritom će od velike pomoći biti Austinova i Searleova teorija govornih činova, posebice potonja u određenju birokratskoga i akademskoga tipa jezika koji karakterizira pojedine dramske likove.

Can Buy Me Lust. From the Discourse of the Master to the Discourse of the Capitalist in *Nečastivi na filozofskom fakultetu (The Devil at the Faculty of Philosophy)*

At the center of the work is Brešan's morality playing seven scenes, to which we will try to offer a new reading. The dialectic of the relationship between the main characters in the play will be observed through the lens of four of Lacan's discourses or possible types of social connections, so that through the character of Unholy they will be joined by a fifth type – the discourse of the capitalist. The play will be analysed starting from the already established modification of the socialist realist typology, which in the context of Brešan's drama will give rise to the equalization of all the characters, first of all on the linguistic level, and then in the discourse of the Master. The typical characters such as party potentate, the representative of the clergy and the intellectual will look for a new master and find him in Unholy. He is the only character not included in the list of characters. In the text itself he hides, and when he appears, he does so by changing faces. We want to point out the possible reading of the character of the Unholy as a Lacanian specific economic signifier. In the wider discourse sphere, we will place such a reading as a confirmation of Brešan's ironization of the ideological forms of the theatre, but also of social organization. Austin's and Searle's theory of speech acts will be of great help here, especially the latter in determining the bureaucratic and academic type of language that characterizes certain dramatic characters.

Mnoga lica političkog romana: o zakonu žanra

Žanr je institucija poput crkve i sveučilišta, specifičan način grupiranja književnih djela na temelju njihove izvanjske i unutarnje forme, tvrdili su René Wellek i Austin Warren. Piscu koji pokušava pronaći pravu umjetničku formu za svoje djelo, objasnio je Claudio Guillén, kao orijentir služe već napisana književna djela grupirana po nekom načelu. No institucije su tu i da se mijenjaju, a okviri i pravila da se prekoračuju. Kako je svojevremeno primijetio Fredric Jameson, dok književna kritika ne može bez žanra, moderna književna proizvodnja neprekidno i sistematski potkopava taj pojam. Za Jamesona, žanr je posebna vrsta društvenog ugovora između pisca i određene publike koji bi trebao odrediti prvotnu *uporabu* samoga djela.

Utopijski *science fiction*, distopijski roman, špijunski roman, ratni roman, roman s tezom, proleterski roman, partizanski roman, društveni roman mnoga su, ali ne i sva lica onoga što često zovemo političkim romanom. Prema Irvingu Howeu, riječ je o vrsti romana u kojemu *su dominantne* političke ideje ili politički *milieu*, a da u njemu samome (kao književnoj formi) ništa ne biva narušeno. Stoga su se Wellek i Warren s pravom pitali može li se uopće govoriti o zasebnom žanru ako je grupiranje zasnovano jedino na predmetu, a ne i na samoj formi. Da su svojim usputnim zapažanjem pogodili u središte problema pokazuje činjenica da je Robert Boyers, jedan od rijetkih autora koji su se ekstenzivno bavili političkim romanom, na kraju odustao od ideje zasebnog književnog žanra. Stoga je ključno pitanje – postoje li još neki aspekti, mimo samoga sadržaja, koji neki roman čine političkim? Kako odrediti njegovu *uporabu*? O kakvom se tipu društvenog ugovora radi? Zašto se baš politički roman pojavljuje u toliko različitih obliča? Je li to izvor problema ili je takav naprosto zakon samoga žanra? I na kraju – kako se u romanescnoj praksi Ive Brešana materijalizira ideja političkog romana kao žanra s više lica?

Many Faces of the Political Novel: On the Law of Genre

Genre is an institution like a church or university, a specific way of grouping literary works based on their external and internal form, according to René Wellek and Austin Warren. For a writer trying to find the proper artistic form for his work, Claudio Guillén explained, already written literary pieces grouped according to some principle serve as a reference point. But institutions are also there to be changed, and frameworks and rules to be questioned. As Fredric Jameson once noted, while literary criticism cannot do without genre, modern literary production continuously and systematically undermines the very notion. For Jameson, the genre is a specific type of social contract between a writer and an audience that should determine the original use of the work itself.

Utopian science fiction, dystopian novel, spy novel, war novel, thesis novel, proletarian novel, partisan novel, and social novel are many, but not all faces of what we often call a political novel. According to Irving Howe, it is a specific type of novel in which political ideas or a political milieu is dominant, but the literary form stays intact. Therefore, Wellek and Warren were right to wonder whether it is even possible to speak of a separate genre if the grouping is based exclusively on the subject instead of the form itself. The fact that Robert Boyers, one of the few authors who extensively examined the political novel, ultimately gave up on the idea of a separate literary genre shows that they hit the heart of the problem with their passing observation. Therefore, the main question is – are there other aspects – apart from the content – that make a novel political? How to determine its use? What type of social contract is it? Why does the political novel appear in so many different guises? Is that the source of the problem, or is that simply the law of the genre? And finally – how does the idea of the political novel as a multifaceted genre materialize in Ivo Brešan's novelistic practice?

Dvije riječke *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* – hrvatska i talijanska – u kontekstu suvremenosti

Groteskna tragedija *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* Ivo Brešana napisana je 1965. godine, a stjecajem političkih okolnosti objavljena je tek 1971. u časopisu *Kolo*. Praizvedba je bila iste godine u Teatru &TD u Zagrebu. Možda najbolji uvod u ovu dramu predstavlja Brešanov esej „Osnovna načela mog kazališnog sustava“ u kojem objašnjava kako se pod utjecajem Hegela u gradnji strukture drame poslužio filozofskom trijadom: Teza – Antiteza – Sinteza. Tezu, odnosno „čistu ideju“, pronašao je u velikoj temi svjetske klasike koja je izvanvremenska i univerzalna; kao antiteza Shakespeareovu *Hamletu* poslužio je konkretni, banalni svijet Mrduše Donje, a suprotnost između Hamleta kao teze i Mrduše kao antiteze prevladana je sintezom: Elsinor i Mrduša Donja stapaju se u jedno.

Nakon brojnih kazališnih inscenacija *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* redatelj Lary Zappia ponudio je u predstavi HKD Teatra iz Rijeke, 2005. godine, drukčiji „ključ“ interpretacije. Radikalni pomak u interpretaciji dogodio se time što su se u predstavi HKD Teatra usnuli Mrdušani nakon skoro šezdeset godina probudili iz povijesnog sna, prekriveni paučinom i zaliveni vapnom, čime je Zappia postavio pitanje što nam ovaj Brešanov komad govori u kontekstu suvremenosti.

Do novog uprizorenja *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* u nekom riječkom kazalištu trebalo je pričekati čak dvanaest godina. U Talijanskoj drami Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci 2017. režirao ju je Luca Cortina. Ova groteskna tragedija tada je prvi put izvedena na talijanskom jeziku, odnosno u prijevodu na istromletački dijalekt koji su napravili Rosanna Bubola i ansambl Talijanske drame. Društveno-politički kontekst je osuvremenjen, mentalitet Mrdušana ostao je isti, a predstava sugerira da i današnjim demokratskim društvom vladaju nepoštenje, kriminal i korupcija – naročito u redovima političke elite, u uvijek aktualnom srazu politike i kulture.

Na koje načine su dvije riječke predstave situirale Brešanov komad u kontekst suvremenosti, tema je ovog izlaganja.

Two Rijeka's Performances of *Hamlet in the Village of Mrduša Donja* – Croatian and Italian – in the Context of Modernity

Grotesque tragedy *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja* by Ivo Brešan was written in 1965, and due to political circumstances, it was published in 1971 in the magazine *Kolo*. The first performance was the same year at the &TD Theatre in Zagreb. Perhaps the best introduction to this play is Brešan's essay „Basic principles of my theatre system“, in which he explains how, under the influence of Hegel, he used the philosophical triad in building the play's structure: Thesis – Antithesis – Synthesis. He found the thesis, or „pure idea“, in the great theme of world classics, which is timeless and universal; the concrete, banal world of Mrduša Donja served as an antithesis to Shakespeare's *Hamlet*, and the contrast between *Hamlet* as a thesis and Mrduša as an antithesis was overcome by synthesis: Elsinore and Mrduša Donja merge into one.

After numerous theatre productions of *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja*, director Lary Zappia offered a different „key“ to interpretation in the performance of the HKD Theatre from Rijeka in 2005. A radical shift in interpretation occurred when, in the HKD Theatre play, the sleeping Mrdušans woke up from their historical sleep after almost sixty years, covered in cobwebs and covered in lime, which made Zappia question what this piece by Brešan tells us in the context of modernity.

Until the new production of *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja* in a Rijeka theatre had to wait as long as twelve years. In the Italian drama of the Croatian National Theatre „Ivan pl. Zajc“ in Rijeka in 2017 was directed by Luca Cortina. This grotesque tragedy was then performed for the first time in Italian, in a translation into the Istro-Venetian dialect made by Rosanna Bubola and the Italian drama ensemble. The socio-political context has been modernized, the mentality of Mrdušans has remained the same, and the play suggests that even today's democratic society is ruled by dishonesty, crime, and corruption – especially in the ranks of the political elite, in the ever-present clash of politics and culture.

In what ways did the two Rijeka's plays situate Brešan's play in the context of modernity, is the topic of this presentation.

Nove spoznaje o *Trajnom sukobu*

Nakon izlaska knjige *Trajni sukob s Nečastivim: Ivo Brešan*, istraživanje je nastavljeno nekim novim spoznajama. Tako sada znamo da se uz poznati susret Zuppa – Račan dogodio i susret Brešan – Račan u sasvim drugoj prigodi i s drugim rezultatom. Na taj način Partija je u dva slučaja određivala sudbinu Brešanovih drama (novi susret dogodio se povodom praizvedbe drame *Smrt predsjednika kućnog savjeta*). Nadalje, početkom Domovinskog rata izvedene su u inozemstvu dvije nove premijere (o jednoj od njih dosad nismo ništa znali) *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* inspirirane upravo činjenicom da je Hrvatska u ratu i da joj se time davala potpora. U izvedbama *Mrduše* nakon 2000. godine primijećeno je često zadiranje u Brešanov tekst na što su kritičari vrlo različito reagirali: od oduševljenja do osporavanja (a što na neki način veže prve makedonske izvedbe iz 1973. s nekim novijim pokušajima). Pronađen je i scenarij za nikad snimljeni film *Venera i Proleter* (koji je trebao režirati Vinko Brešan). Uz sve to uspjelo mi je dokumentirati oko 120 premijera Brešanovih drama koje su izvedene ili se još izvode izvan Hrvatske. Tom broju valja dodati i izvedbe amaterskih družina koje sam detektirala u Hrvatskoj u proteklih pedesetak godina. Kako istraživanje još traje, moguće su još neke činjenice i spoznaje vezane uz Brešanovo dramsko stvaralaštvo.

New Insights on *The Permanent Confrontation*

Upon the publication of *The Permanent Confrontation with The Evil One: Ivo Brešan*, the research continued and resulted with new insights. Now we know that apart from the now famous séance between Zuppa and Račan, another meeting took place, one between Brešan and Račan, in a quite different occasion and with a different result. Thus, the Communist Party was deciding upon the destiny of Brešan's dramas' in two occasions (the latter meeting was prompted by the premiere of the *Death of the House Council President*). Furthermore, at the beginning of the Homeland War, two premieres of the *The Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja* (one of them up to now completely unbeknown to us) took place abroad, in a demonstration of support to Croatia during the war. Notable feature of the renditions of *Mrduša* in 2000s are encroachments upon Brešan's original text; the response of the critic varied from enthusiasm to the refute (which is a certain link between the first Macedonian renditions from 1973. and some of the recent ones). The fresh discovery was also a script for the would-be film *The Venus and the Proletarian* (film was supposed to be directed by Vinko Brešan). Finally, I've managed documenting roughly 120 premieres of Brešan's dramas performed or still performing outside Croatia. This number is to be augmented by number of renditions by community theatres in Croatia I've detected in a last 50 years. Research is ongoing and promises new facts and insights into Brešan's work.

Politika u kazalištu. Cenzura nekad i sad

U prilogu će se na tragu rezultata sudbine grotesknih tragedija Ive Brešana pokušati odgovoriti na pitanje koji je utjecaj cenzure na kazalište nekad i danas. Ivo Brešan u memoarskom prilogu *Moji slučajevi* (1992) s gorčinom je predstavio podmuklu strategiju vlasti (politički podupirane od strane člankopisaca karijerista) koja ga je pratila od samog početka njegova rada i rezultirala skidanjem s repertoara ili prešućivanjem njegovih komada za vrijeme Jugoslavije. Etiketa politički sumnjivog autora pratila ga je godinama i izazivala strah potencijalnih izvođača. Sve je započelo izvedbom *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* (Teatar &TD, 1971), ali Brešan spominje i kasnije tekstove poput *Nečastivog na filozofskom fakultetu*, *Smrt predsjednika kućnog savjeta* i *Viđenje Isusa Krista u kasarni V.P. 2507*.

Nakon pada komunističkog režima protiv kojeg je bila uperena satirička oštrica Brešanovih drama, očekivao se drugačiji odnos prema umjetnosti. Nažalost, politička cenzura ostala je jednako snažna iako se služi novim strategijama kontroliranja kazališta (uskraćivanje financijske potpore, otpuštanje ravnatelja kazališta). Čak tridesetak godina nakon pada komunizma, u dvadeset prvom stoljeću, možemo primijetiti pojavu „cenzure u novom ruhu“ u Poljskoj. Povijest kao da je napravila krug, opet su se vratili pokušaji skidanja s repertoara izvedbi koje se ne sviđaju političarima. Predmet analize bit će predstave kanonskih drama poljskih romantičara koje su izazvale burne reakcije. Zastupnici vlasti tvrde da umjetnici prelaze dopuštene granice dok se redatelji i glumci bore za pravo na svoju interpretaciju.

Politics in the Theater. Censorship then and now

In the paper an attempt will be made to answer the question of the influence of censorship on theater on the trace of the fate of Ivo Brešan's grotesque tragedies, then and now. In his memoir *My Cases* (1992), Ivo Brešan bitterly presented the government's insidious strategy (politically supported by careerist columnists) that followed him from the very beginning of his work and resulted in his pieces being removed from the repertoire or silenced during Yugoslavia. The label of a politically dubious author followed him for years and caused the fear of potential performers. It all started with the performance of *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja* (*Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja*, &TD Theater, 1971), but Brešan also mentions later texts such as *Nečastivi na filozofskom fakultetu*, *Smrt predsjednika kućnog savjeta* and *Viđenje Isusa Krista u kasarni V.P. 2507* (*The Devil at the Faculty of Philosophy*, *The Death of the House Council President*, and *The Vision of Jesus Christ in Army Barracks APO 2507*).

After the fall of the communist regime against which the satirical edge of Brešan's plays was directed, a different attitude towards art was expected. Unfortunately, political censorship has remained just as strong even though it uses new strategies to control theaters (denial of financial support, dismissal of theater directors). Even thirty years after the fall of communism, in the twenty-first century, we can notice the appearance of „censorship in a new guise“ in Poland. History seems to have come full circle, attempts to remove from the repertoire performances that politicians don't like have returned. The subject of analysis will be performances of canonical dramas by Polish romantics, which caused violent reactions. The representatives of the authorities claim that the artists cross the permissible limits, while the directors and actors fight for the right to their interpretation.

Brešan u tranziciji (književni klasici pred izazovima postsocijalizma)

Od devedesetih je godina prošloga stoljeća u hrvatsko književno polje stupila plejada novih autorskih imena koja su se do danas etablirala u najrelevantnije pisce suvremene hrvatske književne scene. Smatra ih se utemeljiteljima tzv. stvarnosne proze, što je stil koji je ujedno postao i poetička definicija, odnosno sumarna poetička slika hrvatske tranzicijske književnosti na prijelazu stoljeća. U odnosu na taj snažni generacijski nastup tzv. FAK-ovaca, živeći klasici poput Nedjeljka Fabrija, Ivana Aralice i Ive Brešana nastavili su djelovati vidljivo drukčije ustrojenim poetičkim pismom, pri čemu su im književne strategije (i osobne autorske tranzicije) bile izložene dodatnim izazovima, kao što su, primjerice, pitanja kontinuiteta, hvatanja koraka s vremenom, angažmana sukladnih statusu književnih veličina u kulturi jedne nacije i onoga što Jean Amery analizira kao kulturno zastarijevanje.

Brešan in Transition (Literary Classics in the Face of Postsocialism and its Challenges)

Since the 1990s, a constellation of new authors has entered the Croatian literary field. The authors have since established themselves as the most relevant writers in the contemporary Croatian literary scene. They are considered to be the founders of the so-called realistic prose, which is a style that has also become a poetic definition, i.e., a summarized poetic picture of Croatian transitional literature at the turn of the century. In relation to the strong generational performance of the so-called FAKs, living classics such as Nedjeljko Fabio, Ivan Aralica and Ivo Brešan have continued working with a perceptibly differently organized poetic script, whereby their literary strategies (and personal author's transitions) were exposed to additional challenges, such as, for example, questions of continuity, keeping up with the times, engagements corresponding to the status of the literary greats in a nation's culture, as well as what Jean Amery analyses as cultural obsolescence.

Putovanje historijskim palimpsestom: politika fantastike u Brešanovim *Pukotinama* i drugim pričama

Duga marginaliziranost fantastične pripovijesti u književnim kanonima, globalno donekle uzdrmana tek porastom teorijskog interesa za pitanje fantastike i fantastičnog u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, u domaćem se književnom polju pokazala naročito otpornom činjenicom, čak i unatoč nekolicini kanonskih autora kojima je kritika nadjenula generacijski označitelj fantastičara. Vrijednosnu diskreditaciju fantastične književnosti kao trivijalnog žanra počesto su pratile etikete eskapizma, pa čak i posljedične reakcionarnosti, koje su – kako u globalnoj tako i domaćoj znanosti o književnosti – ponegdje nadživjele obrat što ga je u pristup fantastičnoj pripovijesti unio još Todorov (1970).

Iako se Brešana uobičajeno ne ubraja među hrvatske borgesovce/fantastičare, niti je česta pojava u studijama i antologijama hrvatske fantastike (uz iznimku Pogačnik), na prijelazu milenija objavio je zbirku fantastičnih priča *Pukotine & druge priče* (2000). Premda žanrovski uzorne, te su priče istovremeno karakteristično brešanovske, te time vidno zaokupljene političkim temama, pa se tako ocjena fantastičnog kao eskapističkog tu pokazuje neopstojnom. No Brešanove priče izazovne su i u suodnosu s nekim kanonskim pristupima politici fantastike, poput onog R. Jackson (1981). Dok Jackson u prvi plan stavlja motiv potkopavanja jedinstava kao načina razotkrivanja nekoherentnosti subjekta te oslobađanja transgresivnog potencijala koji je u poretku homogenog subjekta sputan, Brešanove priče u fokusu imaju upravo određene kontinuitete onkraj očitog, površinskog diskontinuiteta. Njihovi politički učinci proizlaze tako ne iz pukog adresiranja političkih tema, već iz modifikacije pojedinih karakterističnih obrazaca fantastične pripovijesti koju pritom poduzimaju; odnosno, ranciereovski rečeno, iz posljedične modifikacije poretka osjetilnog.

Ovo izlaganje stoga će se pozabaviti značajkama *Pukotina* zaslužnim za politiku Brešanove fantastike, nastojeći tako doprinijeti trima područjima što iziskuju više istraživačkog posla u budućnosti: istraživanju Brešanovih kratkih priča, fantastike u hrvatskoj književnosti, ali i politike fantastike općenito.

A Journey through the Palimpsest of History: The Politics of the Fantastic in Brešan's *Rifts and Other Stories*

The rather long-lasting marginal status of fantastic literature in the literary canon – which was partially improved by the growing scientific interest in themes of fantasy and the fantastic worldwide in the second half of the 20th century – remained a rather persistent fact in Croatian literary field, despite a number of canonical authors who were labelled as fantasists by their contemporaries. The high-brow discreditation of the fantastic as a trivial genre was often followed by the label of escapism and consequentially even reactionarism, which survived – both in Croatian and global literary criticism – the turn in theoretical approaches to fantastic literature already initiated by Todorov (1970).

Although he was not usually counted among Croatian Borgesian/fantastic writers, nor did he often appear in studies or anthologies of Croatian fantasy (apart from Pogačnik's), Brešan published a collection of fantastic short stories *Rifts and other stories* (2000) at the turn of the millennium. Although these stories remain faithful to the conventions of the genre, they are at the same time typical of Brešan, i.e., they deal recognizably with political themes, which undermines the assessment that the fantastic is inherently escapist. However, Brešan's stories are also a challenge to certain canonical approaches to the politics of the fantastic, such as that of Jackson (1981). Whereas Jackson focuses on the fantastic subverting various unities, thus exposing the incoherence of the subject and unleashing the transgressive potential originally constrained by the order of the homogeneous subject, Brešan's stories are concerned with particular continuities in the background of what superficially appears to be discontinuity. The political effects of these stories result not so much from the mere treatment of politically potent themes, but also from the alteration of some characteristic patterns of the fantastic story, i.e., from the – in Rancièrean terms – consequent alteration of the order of the sensual.

This paper will therefore focus on the features of *Rifts* that are responsible for the politics of the Brešan's fantastic, in an attempt to contribute to three areas that need to be explored in greater depth in the future: Brešan's short stories, the fantastic in Croatian literature, and the politics of the fantastic in general.

Peripherality of Upper Silesia and the Dąbrowa Górnicza Region in the Context of the Centre Located in the Dominant Culture

In today's thriving postcolonial studies, which cover a wide range of topics, much attention is paid to the relationship between imperial cultures and the cultures of resistance that exist against them; reflections are made on the condition of the periphery and decolonised cultures and on the sustainability of the colonial legacy. Centres are stereotypically seen as centres where the accumulation of different kinds of material and symbolic resources takes place. They are also the reference point for value judgements that establish hierarchies and relationships. For the periphery, traditionally perceived as a margin far from the centre and therefore something inferior, the price in these negotiations is to regain and preserve dignity. Engaged humanities thus argue for a move away from interpreting cultural phenomena in terms of unidirectional centre-periphery dependency relations towards inclusive visions that present the centre-periphery system as a kind of dialogue, exchange, and negotiation of positions. It also aims to recover justice for marginalised groups, the lost past or the community's strengthening. Reparation processes serve this, or decolonisation, involving revitalising Indigenous knowledge systems and recovering language, rituals, or history through the discovery, restoration, preservation and sharing of minority narratives. My talk will show these processes in theatre-making emerging in the Silesian metropolis. Regaining subjectivity and visibility through art is also essential in this part of Poland because Upper Silesia and the Dąbrowa Basin are still perceived stereotypically in other parts of the country as regions associated with heavy industry, mines and post-transformation poverty. The performances produced in the region attempt to reclaim not only the past of the people who live here, usually from the folk strata but also to control the narrative concerning them, map the painful places and name the traumas.

Perifernost Gornje Šleske i regije Dąbrowa Górnicza u kontekstu središta smještenog u dominantnoj kulturi

U današnjim uspješnim postkolonijalnim studijama, koje pokrivaju širok raspon tema, mnogo se pažnje posvećuje odnosu između imperijalnih kultura i kultura otpora koje postoje nasuprot njima; promišlja se o stanju perifernih i dekoloniziranih kultura te o održivosti kolonijalnog nasljeđa. Centri se stereotipno vide kao središta u kojima se odvija akumulacija različitih vrsta materijalnih i simboličkih resursa. Oni su također referentna točka za vrijednosne sudove koji uspostavljaju hijerarhije i odnose. Za periferiju, tradicionalno percipiranu kao marginu udaljenu od centra i samim time nešto inferiorno, cijena u tim pregovorima je vraćanje i očuvanje dostojanstva. Angažirane humanističke znanosti stoga zagovaraju odmak od tumačenja kulturnih fenomena u smislu jednosmjernih odnosa ovisnosti centar-periferija prema inkluzivnim vizijama koje predstavljaju sustav centar-periferija kao vrstu dijaloga, razmjene i pregovaranja o pozicijama. Također imaju za cilj vratiti pravdu za marginalizirane skupine, izgubljenu prošlost ili osnaživanja zajednice. Tomu služe procesi reparacije ili dekolonizacije, koja uključuje revitalizaciju domorodačkih sustava znanja i vraćanje jezika, rituala ili povijesti kroz otkrivanje, restauraciju, očuvanje i dijeljenje manjinskih narativa. Moje će predavanje prikazati te procese u stvaranju kazališta u šleskoj metropoli. Vraćanje subjektivnosti i vidljivosti kroz umjetnost također je bitno u ovom dijelu Poljske jer se Gornja Šleska i područje Dąbrowa još uvijek stereotipno doživljavaju u drugim dijelovima zemlje kao regije povezane s teškom industrijom, rudnicima i posttranzicijskim siromaštvom. Predstave proizvedene u regiji pokušavaju povratiti ne samo prošlost ljudi koji ovdje žive, obično iz pučkih slojeva, već i kontrolirati narativ o njima, mapirati bolna mjesta i imenovati traume.

***Ledeno sjeme* i diskursi o vješticama i vještičarenju**

Brešanova drama povijesne tematike *Ledeno sjeme* (1993) zbog osobitosti teme i otklona od uobičajenih dramaturških procedura ima specifičan status u autorovu opusu, a do sada nije igrana na domaćim pozornicama. Kako je u središtu dramskog zbivanja ove povijesne drame u historiografiji poznati slučaj procesa suđenja Margareti Kuljanki i drugim ženama iz sredine 18. stoljeća zbog tzv. vještičarenja, u radu će se ispitati i sučeliti Brešanova obrada teme sa suvremenim historiografskim analizama i promišljanjima navedenih sudskih procesa, posebno iz perspektive feminističkih (i psihoanalitičkih) interpretacija koje u središte svojih razmatranja stavljaju problematiku tijela, tjelesnosti i seksualnosti, s ciljem boljeg razumijevanja dokumentarno-povijesnih slojeva drame, što će omogućiti i dodatne uvide u kontekst istraživanja Brešanovih demonoloških tema.

***The Cold Seed (Ledeno sjeme)* and the Discourses about the Witches and the Witchcraft**

Brešan's historical-themed drama *The Cold Seed (Ledeno sjeme 1993)* has a specific status in the author's oeuvre due to the peculiarity of the theme and deviation from usual dramaturgical procedures and has not been played on domestic stages until now. Since the centre of the dramatic events of this historical drama is the case of the trial of Margareta Kuljanka and other women from the middle of the 18th century accused of witchcraft, the paper will examine and confront Brešan's treatment of the topic with contemporary historiographical analysis and reflections on the aforementioned court processes, especially from the perspective of feminist (and psychoanalytical) interpretations that place the issue of the body, physicality and sexuality at the centre of their considerations, with the aim of a better understanding of documentary-historical layers of the drama, which will enable additional insights into the context of research into Brešan's demonological themes.

Brešanova faustologija i *Nečastivi na filozofskom fakultetu*

Brešanova drama *Nečastivi na filozofskom fakultetu* objavljena je 1975. godine u Prologu, a praizvedena 1980. godine u Ljubljani. Hrvatske izvedbe pokazuju adaptacijski pristup koji namjerno izbjegava konkretni prostor imenovanja i prozivke Filozofskog fakulteta kao političkog mjesta radnje (primjerice, Kunčević 1986. godine preimenuje dramu u *Nečastivi na gimnaziji u gradu N*), klizeći prema mitizaciji nekog tobože kvaziuniverzalnog sveučilišnog prostora. I recepcijski, Branimir Bošnjak (2006: 40) u svom tekstu inzistira da Brešan nalazi „mitske temelje“ u pristupu intelektualcima.

No u pitanju je vrlo konkretna lokacija, dapače središnje mjesto distribuiranja socijalnopolitičkih vrijednosti, upravo Filozofski fakultet u Zagrebu u doba svog marksističkog zenita. Profesor Fausner ondje postoje epicentar brutalnog lakrdijanja oko komunističkih, baš kao i kršćanskih svetinja, prvenstveno usredotočenih na (srodan) administrativni aparat kontrole mišljenja. Nelagoda tadašnje vlasti oko *Nečastivog* možda je i veća nego kad govorimo o zabrani, pa onda ipak realizaciji Brešanove *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja*, jer u *Nečastivom* nismo svjedoci korupcije u političkoj zabiti, nego u političkom centru. Grozdana Cvitan u svojoj knjizi *Tajni sukob s Nečastivim: Ivo Brešan* ističe: „Za razliku od prividno zabranjivane *Mrduše*, danas je jasno da je Brešan na nekoliko godina maknut iz javnosti još više zato što je slijedio *Nečastivi*“ (2022: 68–69). Tekst stoga propituje zašto je Brešanov Fausner neprijatelj i državne i crkvene ideologije, odnosno kako upravo sveučilišno upravljanje znanjem postaje Brešanova kritička preokupacija.

Brešan's Faustology and *Nečastivi na filozofskom fakultetu* (*The Devil at the Faculty of Philosophy*)

Brešan's play *Nečastivi na filozofskom fakultetu* (*The Devil at the Faculty of Philosophy*) was published in 1975 in the journal *Prolog* and premiered in 1980 in Ljubljana. Croatian performances show an adaptation approach that deliberately avoids the actual naming and the roll calling of the Faculty of Philosophy as a political place of action [for example, in 1986, Kunčević renamed the play *Nečastivi na gimnaziji u gradu N* (*The Devil in the Gymnasium in the City of N*)], sliding towards the mythicization of some supposedly quasi-universal university space. Also, in terms of reception, Branimir Bošnjak (2006: 40) insists in his text that Brešan finds „mythical foundations“ in his approach to intellectuals.

The central place of distribution of social and political values is indeed a very specific location, precisely the Faculty of Philosophy in Zagreb at the time of its Marxist zenith. Therein professor Fausner becomes the epicentre of brutal looting around communist, as well as Christian sanctities, primarily focused on the (related) administrative apparatus of thought control. The discomfort of the authorities concerning *Nečastivi* is perhaps even greater than one involving the ban but subsequently the realization of Brešan's *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* (*A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja*), because in *Nečastivi* we are not witnessing corruption in the political backwater, but in the political center. Grozdana Cvitan in her book *Tajni sukob s Nečastivim: Ivo Brešan* (*The Permanent Confrontation with The Evil One: Ivo Brešan*) points out: „Unlike the apparently banned *Mrduša*, today it is clear that Brešan was removed from the public for several years even more because what followed was *Nečastivi*“ (2022: 68–69). The text, therefore, questions why Brešan's Fausner is an enemy of both state and church ideology, that is, Brešan's critical preoccupation becomes the notion of university knowledge management.

Kultura sjećanja protiv politike zaborava: o autofikcijama Jele Godlar

Namjera je mog izlaganja u feminističkom ključu osvijetliti odnos političkog i osobnog, kolektivnog i individualnog, fikcionalnog i dokumentarnog u pripovjednim prozama Jele Godlar. Posebna će se pozornost posvetiti ulozi osobnog (pri)sjećanja i kulturnog pamćenja u politici pripovijedanja koja se otklanja od suvremenih oblika i funkcija književnosti, no istodobno je rodno, socijalno i nacionalno progresivna. Da bismo razumjeli „zavjeru šutnje“ oko nevelikog opusa ove književnice osvrnut ću se na kulturološke i društvene silnice koje su upravljale dinamikom hrvatskog književnog polja u turbulentnim 1990-ima. Proze Jele Godlar promotrit ću i u kontekstu srodnih autobiografskih tekstova autorica (Divna Zečević, Eva Grlić, Gordana Bosanac) koje su izmakle institucionalnoj recepciji te se osvrnuti na (izvan) estetske i (para)literarne mehanizme koji i danas upravljaju uspostavom književnog kanona.

The Culture of Memory against the Politics of Forgetting: about Jela Godlar's Autofictions

The intention of my presentation is to shed critical feminist light on the relation between political and personal, collective, and individual, fictional, and documentary in Jela Godlar's narrative proses. Special attention will be paid to the role of personal recollection and cultural memory in the politics of storytelling, which is far from contemporary forms and functions of literature, but at the same time is progressive in terms of new gender, social and national meanings. In order to understand the „conspiracy of silence“ surrounding the small oeuvre of this writer, I will refer to the cultural and social forces that governed the dynamics of the Croatian literary field in the turbulent 1990s. Jela Godlar's prose will be interpreted in the context of related autobiographical texts by female authors (Divna Zečević, Eva Grlić, Gordana Bosanac) that did not have an institutional reception, having in mind (non)aesthetic and (para)literary mechanisms that still manage the establishment of the literary canon today.

Distopijske projekcije – Brešanov roman *Država Božja 2053.*

U izlaganju će se dotaknuti tema izgradnje distopijskog pripovjednog univerzuma u Brešanovu romanu iz 2003. *Država Božja 2053.*, s posebnim naglaskom na problematiziranje koncepta vremena i žanra distopije. Glavna tema ovoga romana, politički ostvaren religijski fundamentalizam, uklapa se u moralna problemska čvorišta kojima se Ivo Brešan bavi i u drugim svojim romanima, posebice u svojevrsnom triptihu koji, uz *Državu Božju 2053.*, čine romani *Astaroth* (2001) i *Vražja utroba* (2004). *Država Božja* predstavlja ipak svojevrsan iskorak jer se ne bavi bremenima sadašnjosti ili burnom i problematičnom povijesti, već horor projicira u budućnost. U izlaganju će se nastojati proširiti teza Divne Mrdeže Antonine (2020) o ovome romanu kao otvaranju puta za distopije u hrvatskoj romanesknoj produkciji. *Država Božja* posjeduje različite prepoznatljive značajke brešanovskog načina pisanja proze, među ostalim, jasno zastupljen element intertekstualnosti. S druge strane, a vezano uz prepoznatljivu intertekstualnost, ovaj se roman kao spomenuti iskorak objavljuje u vrlo specifičnom vremenu prvih desetljeća 21. stoljeća koje su obilježile različite distopijske projekcije budućnosti ostvarene u različitim umjetničkim medijima. U izlaganju će se pokazati kako je odabir distopije kao žanra uklopljen u milenijski *duh vremena* te kako je interes za distopije vezan uz promijenjen odnos sadašnjosti prema budućnosti. Uopće, interes za distopije može otkrivati promjenu u artikulacijama koncepta vremena u suvremenosti. O rečenim je konceptima vremena, napose o simultanosti, pisao David Harvey u *Postmodernom stanju* (1989), a njima se ekstenzivno bavio i Marc Currie u studiji o vremenu i pripovijedanju *About Time* (2007).

Dystopian Projections – *State of God 2053* (*Država Božja 2053.*), a Novel by Ivo Brešan

The presentation will touch on the topic of the construction of a dystopian narrative universe in Ivo Brešan's novel *Država Božja 2053. (The State of God 2053)*, published in 2003, with a special emphasis on problematizing the concept of time and the genre of dystopia. The main theme of this novel, politically realized religious fundamentalism, fits into the moral problem nodes that Ivo Brešan deals with in his other novels as well, especially in a kind of triptych that, along with *Država Božja 2053.*, consists of the novels *Astaroth* (2001) and *Vražja utroba (The Devil's Womb)* (2004). *Država Božja 2053.* represents a kind of step forward, since it does not deal with the burdens of the present or the turbulent and problematic history, but rather projects horror into the future. The presentation will try to expand the thesis of Divna Mrdeža Antonina (2020) about this novel as opening the path for dystopias in Croatian novel production. Novel *Država Božja 2053.* has various recognizable characteristics of Brešan's prose writing, among others, a clearly identifiable element of intertextuality. On the other hand, and related to distinguishable intertextuality, this novel, as the aforementioned step forward, was published in a very specific time of the first decades of the 21st century, which were marked by various dystopian projections of the future realized in various artistic media. The presentations will show how the choice of dystopia as a genre is integrated into the millennial *zeitgeist*, and how the interest in dystopias is related to the transformed relation between the present and the future. In general, the interest in dystopia reveals a change in the articulation of the concept of time in the late 20th and early 21st century. These concepts of time, especially simultaneity, were researched by David Harvey in *The Postmodern Condition* (1989) and extensively dealt with by Marc Currie in his book on time and narration, *About Time* (2007).

Obitelj kao politička tema Brešanovih romana

U Brešanovoj rukopisnoj ostavštini, na koju je u svojoj monografiji upozorila Grozdana Cvitan (2022), nalazi se i neobjavljeni roman pod naslovom *Venera i Proleter*, zanimljiv upravo iz perspektive odnosa (političke) fikcije i političke zbilje. Riječ je o romanu s temom tranzicije napisanom u vremenu tranzicije, koji se s pritiscima tzv. „jake zbilje“ suočava strategijama svojstvenim Brešanovu rukopisu, ali posve u skladu s „reafirmacijom etičke dimenzije u označiteljskoj politici“ tranzicijskog pisma (Gajin 2020: 17). U komentaru naracije stoji da je radnja romana smještena u vrijeme nakon 1996., godine koja je izabrana jer je to „vrijeme kad je Zakon o denacionalizaciji izglasan u Saboru“. Iskustvo vremena prijelaza ili privremenosti, koje se u hrvatskoj prozi, kako to Boris Koroman zapaža, oblikuje paradoksalno, kao iskustvo „vječnosti tranzicije“ (2018: 185), u Brešanovoj poetici ostvaruje se kroz sklonost da se prijelomni trenutak reprezentira u mitskim kategorijama. Stoga Brešanov protagonist, premda tipični tranzicijski gubitnik, nije motiviran pobunom protiv sustava (jer sustav je vječan i obnavlja se ciklički), nego „misijom“ intervencije u njegovu natprirodnu pozadinu. Premještanjem sukoba s realpolitičke na metafizičku razinu, prevođenjem društvenih odnosa na arhetipsku situaciju, on uranja u političku zbilju reciklirajući mitsku priču, te ideju revolucionarne pobune zamjenjuje propitivanjem ideje uplitanja u sveopći kauzalitet. S obzirom na to da se na putu realiziranja te ideje u romanu *Venera i Proleter* u ulozu kolektivnog antagonista nalazi jedna obitelj, koja u cjelini predstavlja metonimiju „pretvorenog“ društva, cilj je ovog rada propitati ulogu koju obitelj kao središnja sociemska narativna figura igra u Brešanovoj proznoj poetici, prije svega u odnosu prema romanu *Država Božja 2053*. u kojemu se također javlja kolektivni protagonist distopijske tranzicije. Konačno, zanima nas u kojoj su mjeri imaginarne obitelji Brešanovih romana odraz promjene u politici reprezentacije zbilje, a u kojoj tek reprodukcija diskurzivnog obrata s retorike socijalizma na gramatiku tranzicije u kojoj imperativ obitelji postaje ključna kategorija, u rasponu od promicanja konzervativnih svjetonazora u ideologiji „obiteljskih vrijednosti“ do prakse tzv. „amoralnog familizma“ (Banfield 1958) u ekonomiji kojom upravlja ideal „dvjesto bogatih obitelji“.

Family as a Political Subject in Brešan's Novels

In Brešan's manuscript legacy, which was pointed out by Grozdana Cvitan (2022) in her book, there is also an unpublished novel entitled *Venera i Proleter* (*The Venus and the Proleterian*), interesting precisely from the perspective of the relationship between (political) fiction and political reality. It is a novel with a subject of transition, written in a time of transition, in which the author confronts with the pressures of the so-called „strong realities“ with strategies characteristic of Brešan's manuscript, but completely in line with the „reaffirmation of the ethical dimension in the politics of signifiers“ of the transition letter (Gajin 2020: 17). The narrative commentary states that the novel is set in the time after 1996, a year that was chosen because it was „the time when the Denationalization Act was passed in Parliament“. The experience of a time of transition or temporariness, which in Croatian prose, as Boris Koroman observes, is shaped paradoxically, as an experience of the „eternity of transition“ (2018: 185), in Brešan's poetics is realized through the tendency to represent the turning point in mythical categories. Therefore, Brešan's protagonist, although a typical transitional loser, is not motivated by rebellion against the system (because the system is eternal and renews itself cyclically), but by a „mission“ of intervention in its supernatural background. By moving the conflict from the real-political to the metaphysical level, by translating social relations to an archetypal situation, he plunges into political reality by recycling a mythical story and replaces the idea of a revolutionary rebellion by questioning the idea of interference in universal causality. Given that on the way to the realization of that idea in the novel *Venera i Proleter* (*The Venus and the Proleterian*) there is one family in the role of collective antagonist, which as a whole represents the metonymy of a „transformed“ society, the aim of this work is to question the role that the family as a central social narrative figure plays in Brešan's prose poetics, above all in relation to the novel *Država Božja 2053*. (*The State of God A.D. 2053*), in which the collective protagonist of the dystopian transition also appears. Finally, we are interested to what extent the imaginary families of Brešan's novels are a reflection of the change in the politics of the representation of reality, and to what extent they are only a reproduction of the discursive turn from the rhetoric of socialism to the grammar of the transition in which the imperative of the family becomes a key category, ranging from the promotion of conservative worldviews in the ideology of „family values“ to the practice of the so-called of „amoral familism“ (Banfield 1958) in an economy governed by the ideal of „two hundred rich families“.

Ledeno dakle vražje sjeme ili o prijevodima Brešanove drame pod naslovom *Ledeno sjeme*

Predmet izlaganja bit će analiza prijevoda Brešanove drame pod naslovom *Ledeno sjeme* čiji je naslov na poljski prenesen kao *Vražje sjeme*. Autorica je poljskog književnog prijevoda poznata i iskusna prevoditeljica Dorota Jovanka Ćirlić, a televizijsku je dramu na njegovu temelju režirala, odnosno tekst na medij kazališta prevela kulturna redateljica Olga Lipińska, koja je 1985. napravila nezaboravnu televizijsku dramu na osnovi književnog prijevoda *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja*. U izlaganju bit će riječ o četiri verzije *Ledenog sjemena*. Naime, prezentirat ću poredbenu analizu: izvorne tiskane drame na hrvatskom iz 1992. s verzijom koju je pripremio autor za poljsku izvedbu (u rukopisu) zatim s poljskim književnim prijevodom iz 1999. te kazališnim prijevodima, scenskim iz 2000. (izvedba Teatra Juliusza Osterwe iz Lublina) i televizijskim tumačenjem Brešanova djela iz 2001.

Cold and therefore Devilish Seed or about Translations of Ivo Brešan's Drama Entitled *The Cold Seed*

The topic of the presentation will be an analysis of translations of Brešan's drama entitled *The Cold Seed*. The author of the Polish literary translation is the well-known and experienced translator Dorota Jovanka Ćirlić. A television drama based on the work was directed, that is, translated into the medium of theatre by the cult director Olga Lipińska, who in 1985 directed a television drama based on the literary translation of *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja*. The subject of the comparative analysis will be four versions of *The Cold Seed*: the original version from 1992, the version prepared by the author for the Polish staging, the Polish literary translation from 1999 and the Polish theatrical translations, the stage one from 2000 (made by the Juliusz Osterwa Theater in Lublin) and mentioned television one from 2001.

Oblici narodne smjehovne kulture u *Predstavi Hamleta u selu Mrduša Donja* i aktualnost subverzivnosti političke satire

Da li se visoka kultura kao proizvod politike može spojiti s niskom narodnom kulturom, i nametnuti narodu, ili kako se to pita seljak u drami: „Može li se tom kulturom šenica pođubriti, a, Mile?” (Brešan 1984). Što nam *Predstava Hamleta* govori o političkoj stvarnosti i ideologijama u kojima živimo danas? Kakvo je postsocijalističko čitanje kritike socijalizma? Brešanov tekst aktivira kritičko satirički potencijal narodne smjehovne kulture i humora. Suvremeni humor je društveni i jezični fenomen, a kao takav on je subverzivan, satiričan, političan, te djeluje preko postupaka koje Bahtin navodi kao preuveličavanje, izokretanje, izobličavanje, ponavljanje, ali je važno pitanje da li njegova neposredna povezanost s aktuelnim političkim i kulturnim problemima u postjugoslovenskom diskursu mogu i dalje imati univerzalni subverzivni potencijal koji su imali u vrijeme nastanka ili je njegov politički potencijal ispražnjen, te nas danas više interesuje njegov čisto humoristički i intertekstualni aspekt. Autor ovog rada nadalje ispituje genološki problem žanra djela: zašto je autor žanrovski definirao svoj tekst kao grotesknu tragediju u pet slika? Zašto Brešan nije svoj tekst nazvao komedijom ukoliko je njegova osnovna estetička koncepcija stvarnosti dana kroz različite forme i žanrove slobodnijeg uličnog govora-psovke, proklinjanja, kletve kao osobine komičnog kazališta? Mogući odgovor možemo potražiti u konstataciji: „Ako su, onda, i tragično i komično stvar objektivne realnosti kao i subjektivne percepcije, moguće je zamisliti da neće samo izvesne razmere realnosti biti komične i tragične u isti mah, nego i, što je značajnije, da se one mogu sagledati na taj način, jednim suzrim a drugim nasmejanim okom” (Gutke 2007). Bahtin objašnjava osnovna svojstva grotesknog realizma kroz snižavanje, prevođenje visokog, duhovnog, idealnog, apstraktnog, na materijalno-tjelesni plan, na plan zemlje. Na tim istim principima sužavanje socijalističkih ideoloških postulata i snižavanja komunističke ideologije čitamo u Brešanovu djelu, koji problematizira stroge ideologeme, hijerarhije i strukture kulture kao politike, do te tačke da narodnim humorom dekonstruira socijalistički narodni utopizam kao politički projekat sukobljavajući ga s njegovom smjehovnom stranom predstavnika naroda.

Forms of Folk Laughing Culture in *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* and the Actuality of the Subversiveness of Political Satire

Can high culture as a product of politics be combined with low folk culture and imposed on the people, or as the peasant asks in the play: “Can the barn be fertilized with that culture, eh, Mile?” (Brešan 1984). What does the Brešan's play tell us about the political reality and ideologies in which we live today? What is the post-socialist reading of the critique of socialism? Brešan's text activates the critically satirical potential of the folk laughing culture and humor. Contemporary humor is a social and linguistic phenomenon, and as such it is subversive, satirical, political, and acts through procedures that Bakhtin lists as exaggeration, twisting, distortion, repetition – but the important question is whether its direct connection with current political and cultural problems in the post-Yugoslav discourse, they can still have the universal subversive potential they had at the time of their creation, or their political potential has been exhausted, and today we are more interested in its purely humorous and intertextual aspect. The author of this paper further examines the genre problem of the work: why did the author define his text as a grotesque *tragedy in five pictures*? Why didn't Brešan named his text as a comedy if his basic aesthetic conception of reality is given through different forms and genres of freer street speech – swearing, cursing, cursing as characteristics of comic theater? We can look for a possible answer in the statement: “If, then, both the tragic and the comic are a matter of objective reality as well as subjective perception, it is possible to imagine that not only certain dimensions of reality will be comic and tragic at the same time, but also, what is more significant, that they can be seen in that way, with one tearful eye and the other with a smiling eye” (Gutke 2007). Bakhtin explains the basic properties of grotesque realism by lowering, translating the high, spiritual, ideal, abstract, to the material-physical plane, to the plane of the earth. Based on these same principles, we read the narrowing of socialist ideological postulates and the lowering of communist ideology in Brešan's work, which problematizes strict ideologues, hierarchies, and structures of culture as politics, to the point that he deconstructs socialist national utopianism as a political project with popular humor, confronting it with the laughing side of the representatives of the people.

Ivo Brešan i markiz de Sade – „P/prokletnici“: povijesne analogije ili *Ono što se stvarno dogodilo najmanje je važno*

Tragom izjave Ive Brešana povodom rada na romanu o markizu de Sadeu da su mnogi autori koji su pisali o velikom markizu uočili da je zapravo ovo naše vrijeme sa svojim izopačenostima bliže onome koje je de Sade smišljao, nego vrijeme u kojemu je živio, razmotrit ćemo povijesne analogije na temelju književnih svjetova Brešanova romana *Prokletnici* (2010). U te analogije Brešan uvrštava i izmišljene, ali moguće tekstove iz hrvatskoga dnevnog tiska kako bi podcrtao aktualnosti re/akcija markiza de Sadea. I pritom autor metatekstualno ironizira sadržaj pripovjedačke naracije o istini i laži/fikciji: naime, nakon što je postavio predstavu u klinici na Ugljanu s pacijentima kao izvođačima, redatelj paracitatno navodi – „U teatru, koji se bavi nekim prošlim događajima važi načelo Oscara Wildea: *Ono što se stvarno dogodilo najmanje je važno.*“ Ukratko, navedeni ćemo Brešanov roman o „prokletnicima“ promotriti u kontekstu političkoga manifesta, slobodarskoga dijaloga *Filozofije u budoaru* (1795) u kojemu markiz de Sade zahtijeva oslobođenje od svih apstrakcija, zalaže se za slobodarsku pobunu kao trajno stanje republike.

Ivo Brešan and the Marquis de Sade – “P/prokletnici” [The Damned]: Historical Analogies, or *What Actually Happened Is the Least Important Thing*

Following the comment given by Ivo Brešan when working on a novel about the Marquis de Sade, that many authors who wrote about the great Marquis noticed that our time, with its perversions, is in fact closer to the ideas thought up by de Sade than the times in which he lived, we will consider the historical analogies based on the literary worlds of Brešan's novel *Prokletnici* [The Damned] (2010). In these analogies, Brešan also includes fictional, but possible texts from Croatian daily newspapers in order to underline the topicality of the Marquis de Sade's (re)actions. While doing so, the author metatextually ironizes the content of the narrative about truth and lies/fiction: after staging a play in a clinic on the island of Ugljan starring patients, the director in a paraquote modus states – “In theater which deals with past events, the Oscar Wilde's principle holds true: *What Actually Happened Is the Least Important Thing.*” In short, we will examine Brešan's novel about the “damned” in the context of the political manifesto, the libertine dialogue *Philosophy in the Bedroom* (1795), in which the Marquis de Sade demands release from all abstractions and advocates libertine rebellion as a permanent state of the republic.

Političnost groteske i groteska politike: *Nečastivi na filozofskom fakultetu* i suvremeno društvo

U izlaganju je naglasak na pokušaju rekontekstualizacije drame *Nečastivi na filozofskom fakultetu* Ivo Brešana u parametrima suvremene društvene zbilje i političko-ideološke klime vremena. Izvorni kontekst drame smješten je u okvire totalitarnoga (komunističkog) režima te tematizira i satirički preispituje, odnosno kritizira kako niz društvenih i institucionalnih praksi, tako i pitanja osobne slobode pojedinca, njegove moralne podvojenosti i identitetske (ne)stabilnosti. Upravo se kroz odnos pojedinca i dominantnih društvenih i ideoloških praksi vremena kako ih tematizira Brešan pomalja mogućnost univerzalnijega, svevremenskog čitanja drame kao prikaza političnosti osobnoga identiteta. Pritom se postavlja pitanje uzroka uvijek prisutne rascijepljenosti ljudskoga bića (*homo duplex*) te posljedica sukobljavanja osobnoga jastva/sebstva koje Hegel opisuje kao „misao koja misli samu sebe“ s utjecajima okoline (religijski sustav, društveni moral i društvene norme, ideologija, odnosno „ideološki aparati države“) na njegovo oblikovanje. Groteskne će se manifestacije opisane rascijepljenosti proučavati u kontekstu teze G. Bataillea o dokidanju svemogućnosti (osobnoga i kolektivnog) razuma u trenutku postavljanja izvanjskih granica unutrašnjem iskustvu pojedinca. Brešanov opis despotske strategije državnoga uređenja (u Batailleovoj terminologiji) i posljedica njezina djelovanja na ustrojstvo osobnoga identiteta propitat će se u okvirima njoj suprotstavljene krajnosti parlamentarnoga uređenja, pri čemu će se političnost tumačiti kao osobno unutarnje iskustvo podređivanja i opiranja homogenom djelovanju društvene formacije.

The Politics of the Grotesque and Grotesque of Politics: *Nečastivi na filozofskom fakultetu (The Devil at the Faculty of Philosophy)* and the Modern Society

The presentation represents the attempt to recontextualize Ivo Brešan's drama *Nečastivi na filozofskom fakultetu (The Devil at the Faculty of Philosophy)* in a contemporary social, political, and ideological context. The original context of the drama is placed within the framework of the totalitarian (communist) regime. It reexamines and criticizes in a satirical manner a series of social and institutional practices as well as issues of personal freedom and moral duality of the individual. The relationship between the individual and the dominant social and ideological practices of the time, as thematized by Brešan, offers the possibility of a more universal, timeless reading of the drama as a representation of the politics of personal identity, which also raises the question of the cause of the ever-present fragmentation of human being (*homo duplex*). The consequences of the confrontation of the personal self, which Hegel describes as „thought that thinks of itself“ with the influences of the environment (religious system, social morality and social norms, ideology, i.e., the „ideological apparatuses of the state“) on its formation are considered. The grotesque manifestations of the described splitting of identity will be studied in the context of G. Bataille's thesis about the abolition of the omnipotence of (personal and collective) reason at the moment when external limits are placed on the inner experience of the individual. Brešan's description of the despotic strategy of state organization (in Bataille's terminology) and the consequences of its effect on the structure of personal identity will be questioned in the framework of the opposite extreme of parliamentary organization. Politics will be interpreted as a personal inner experience of submission and resistance to the homogenous action of the social formation.

Aporije Brešanove subverzije: kaže li se Elsinore na hrvatskom Mrduša Donja?

U autopoetskom tekstu „Osnovna načela moga kazališnog sustava” iz 1996. Brešan tvrdi: „Da je svaka istinska umjetnost ujedno i politički angažirana, ne treba posebno dokazivati, ona je to čak i onda kad bježi od svake politike, jer je i bijeg iz politike politički angažman.” Jedanaest godina ranije u jednom intervjuu autor tvrdi: „Mene ne zanima politika već one vječne ljudske teme: lopovluk, pokvarenost, karijerizam, ljudski idealizam u borbi protiv toga... politika za mene nije objekt promatranja.” Budući da od početka svog stvaralaštva bespoštedno satirizira politički *establishment*, najprije socijalistički, potom nacionalistički, potonja prosudba može djelovati neobično ili proturječno najvećem dijelu opusa.

Usuprot takvim pozicijama, u svom izlaganju ukazat ću na poetsku dosljednost Brešanova stava, što iz perspektive političke analitike nije nužno pozitivna osobina. Naime, prevođenje temeljnih političkih kontradikcija u etički registar, što Brešan diljem svojih drama kontinuirano provodi, sakaćenje je političkog potencijala koji njegove drame nedvojbeno sadrže. Na primjeru najpoznatije i najutjecajnije drame – *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* – izložiti ću ambivalencije Brešanove kritike socijalističkog društvenog uređenja i dvojaku funkciju posezanja za kanonskim intertekstualnim predloškom. Uz pomoć Lukácsa i Eagletonove dramske analitike pokazati ću u kojim aspektima politički rakurs tog djela ne uspijeva zahvatiti kompleksnost socijalističkog političkog poretka kao suštinski modernog.

The Aporias of Brešan's Subversion: is Elsinore called Mrduša Donja in Croatian?

In his autopoetic paper from 1996, entitled „Basic Principles of My Theater System”, Brešan asserts: „That every true art is political does not need to be specially proven, it is so even when it tries to escape from all politics, because even this escape is political statement.” Eleven years earlier, in an interview, the author claims: „I am not interested in politics, but in those eternal human issue: thievery, corruption, careerism, human idealism in the fight against it... politics is not an object of artistic interest for me.” From the beginning of his work, he mercilessly satirizes the political establishment, first socialist, then nationalist, the latter judgment can seem unusual or contradictory to the main part of his work.

Against such positions, in my presentation I will point out the poetic consistency of Brešan's position, which from the perspective of political analytics is not necessarily a positive feature. Namely, the translation of fundamental political contradictions into the ethical register, which Brešan continuously employs throughout his plays, is a mutilation of the political potential that his plays undoubtedly contain. Using the example of the most famous and most influential play – *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja* – I will present the ambivalences of Brešan's criticism of the socialist social order and the dual function of reaching for a canonical intertextual template. By using the tools of Lukács' and Eagleton's dramatic analysis, I will show in which aspects the political angle of that work fails to capture the complexity of the socialist political order as essentially modern.

(Ne)poznati Brešan u Republici Rosamaris

Kao što je u 2022. godine objavljenoj knjizi *Trajni sukob s Nečastivim: Ivo Brešan* istaknula Grozdana Cvitan, ostavština Ive Brešana pohranjena u Državnome arhivu u Šibeniku krije i nekoliko nepoznatih drama Ive Brešana, a među ostalima i „otočku farsu“ *Republika Rosamaris*, svojevrsni mjuzikl *in spe* nastao negdje na samome kraju Brešanova stvaralačkoga opusa. U radu „(Ne)poznati Brešan u Republici Rosamaris“ stoga će se nastojati pomnije razmotriti ova dosad nepoznata Brešanova drama, i to s obzirom na nekoliko parametara. Najprije će se nastojati odrediti njezino mjesto u odnosu na ostatak Brešanova književnog i napose dramskog stvaralaštva, posebice u svjetlu činjenice da je Brešan još krajem devedesetih i početkom novoga tisućljeća prestao pisati drame i intenzivnije se okrenuo proznome stvaralaštvu. Potom će se proučiti poetička obilježja *Republike Rosamaris*, kako na razini tematskih i motivskih čvorišta, idejnih i etičkih stajališta te tipologije likova tako i na razini njezinih formalnih, stilskih i žanrovskih odrednica, posebice u odnosu na stalna mjesta i opće karakteristike Brešanova dramskoga rukopisa, ali i suvremene hrvatske dramatike, a pritom će se osobita pozornost posvetiti i Brešanovu odnosu prema glazbenim umecima predviđenim rukopisom *Republike Rosamaris*. Imajući u vidu aktualnost Brešanova teksta s obzirom na suvremenu zbilju, konačni je cilj rada skrenuti pozornost kulturne i kazališne javnosti na dosad nepoznato Brešanovo djelo te potaknuti na objavljivanje i izvođenje toga dramskoga komada.

The (Un)known Brešan in The Republic of Rosamaris (Republika Rosamaris)

As Grozdana Cvitan pointed out in her book *Trajni sukob s Nečastivim: Ivo Brešan (The Permanent Confrontation with The Evil One: Ivo Brešan)*, published in 2022, the cultural and literary legacy of Ivo Brešan stored in the State Archives in Šibenik also includes several unknown plays by Ivo Brešan, among others the so called „island farce“ *Republika Rosamaris (The Republic of Rosamaris)*, a kind of musical *in spe* created somewhere at the very end of Brešan's creative career. In the „(Un)known Brešan in The Republic of Rosamaris“ I will therefore take a closer look at this Brešan's hitherto unknown play, considering several parameters. First, I will try to determine its place in relation to the rest of Brešan's literary work, particularly playwriting, with special regard to the fact that Brešan stopped writing plays at the end of the 1990s and the beginning of the new millennium and turned more intensively to prose. Furthermore, the paper will study the poetic features of *The Republic of Rosamaris*, with regard to both its thematic and motivic aspects, ideological and ethical perspectives and typology of characters, as well as its formal, stylistic and generic attributes, specifically in relation to the common qualities and general properties of Brešan's playwriting, and the characteristics of the contemporary Croatian playwriting, while special consideration will also be given to the relationship of Brešan's text and the musical songs provided by the manuscript of *The Republic of Rosamaris*. Bearing in mind the relevance of Brešan's text with regard to contemporary realities, the paper will attempt to draw the attention of the cultural and theater public to this previously unknown play and to perhaps encourage its publication and theatrical production.

Politika i barbarizacija moderne književnosti: Matošev Petrica Kerempuh

Književna pučka groteska s kojom u *Baladama* (1936) polemizira Miroslav Krleža koristi glas skitnice, pustolova i veseljaka Petrice Kerempuha. Na sličan način, kao znak opozicijske, barbarske geste u stvaranju modernog književnog izraza ovaj lik apostrofira i A. G. Matoš u *Vidicima i putevima* („Plač četvrti“, 1905). Zazivajući ga kao lik „mudraca trostruke pameti“, našeg Nasredina-hodže, Gila Blasa i Eulenspiegela, Matoš postupa dosljedno avangardnom spajanju umjetnosti i svakodnevice kroz impuls političkog i estetskog. U liku Petrice Kerempuha Matoš se poziva na A. Kovačića i na postojanost transformativne snage pučkog humora, inteligencije i snalažljivosti te ih kroz vlastiti narativni postupak povezuje s reafirmacijom dionizijskog načela u umjetničkom stvaranju koje postaje izraz modernog repozicioniranja umjetnosti u društvenom univerzumu. Petrica više nije samo vagabund ni pikaro, već se, sukladno okolnostima, mimikrijom čuva od represivnih mehanizama političke moći – pretvarajući se najprije u žandara, zatim profesora, a onda – dosljedno Matoševu shvaćanju umjetničkog – u satira koji uz tradicionalne attribute starije književnosti dobiva i mefistofelska obilježja. Nakon Kovačića, a prije Krleže, Matošev Petrica Kerempuh participira u ironijskom modalitetu modernog izraza koji će potisnuto, pučko i dijalektalno koristiti kao zalog „barbarizacije“ moderne književnosti (Flaker 1976: 198), izražavajući time, kako će se vidjeti i kod Marinkovića, Brešana ili Matišića, i vlastitu političnost.

Politics and Barbarization of Modern Literature: Matoš's Petrica Kerempuh

The literary popular grotesque Miroslav Krleža polemizes with in his collection of poems *Balade Petrice Kerempuha* (*The Ballads of Petrica Kerempuh*) (1936) uses the voice of Petrica Kerempuh, a vagabond, adventurer and joker. In his collection of essays *Vidici i putevi*, „Plač četvrti“, 1905 (*Vistas and Ways*; „Cry Four“, 1905), Antun Gustav Matoš uses the character in a similar fashion, as a gesture of opposition and a barbaric gesture in the creation of modern literary expression. Invoking Petrica Kerempuh as a character who is „a wiseman with a triple mind“, our Nasreddin Hodja, Gil Blas and Eulenspiegel, Matoš proceeds in a manner consistent with the avant-garde connection between art and everyday life through the political and aesthetic impulse. In the character of Petrica Kerempuh, Matoš invokes A. Kovačić, and the steadfastness of the transformative strength of folk humor, intelligence, and resourcefulness. Through his own narrative procedure, he links these features with the re-assertion of the Dionysian principle in artistic creation that becomes an expression of a modern repositioning of art in the universe of society. Petrica is no longer just a vagabond or picaro, but, depending on the circumstances, he protects himself from the repressive mechanisms of political power by using mimicry – turning first into a gendarme, then a teacher and finally – in accordance with Matoš's understanding of the artistic – a satyr who gains features of Mephistopheles together with the traditional attributes of old literature. After Kovačić and prior to Krleža, the character of Petrica Kerempuh in Matoš's works takes part in the modality of modern expression characterized by irony and using what is suppressed, popular and dialectal as a pledge of the „barbarization“ of modern literature (Flaker 1976: 198). Thereby, he expresses his own political nature, which will be evident in the works of Marinković, Brešan or Matišić.

Pikarove glumačke preobrazbe: Brešan i suvremeni hrvatski pripovjedači

Slijedom tumačenja koje izlaže Claudio Guillen u studiji „Književnost kao sistem“, podvojenost između lica i maske, odnosno unutrašnjeg i vanjskog koja se zatječe u konstrukciji glavnoga junaka pikarskog žanra predstavlja najvažniju poveznicu između šesnaestostoljetnog i modernog romana. Analizirajući izdvojene primjere pikareske – od rodonačelnika žanra, anonimnog autora Lazarilla de Tormesa te F. Queveda do Th. Manna, a napose Šoljana, Brešana, Bauera, Jergovića i Periša, u radu ćemo pokušati istražiti značaj dramskog žanra za pikarsku prozu, posebice s obzirom na konstrukciju *picara* kao junaka koji zbog toga što ne zauzima određeno mjesto u društvenom sustavu može – poput glumca – utjeloviti sve simboličke uloge.

Picaro's Actorial Transformations: Brešan and Contemporary Croatian Novelists

Following Claudio Guillen's interpretation in his paper „Literature as a System“, the duality between the face and a mask, i. e. interiority and facade one can observe in construction of the main character of the picaresque genre, it is possible to venture a thesis that this very feature represents the fundamental connection between the 16th-century novel and its present modern form. By analysing a selection of novels from the picaresque tradition, from the foundational Lazarillo de Tormes to F. Quevedo and Th. Mann, focusing primarily on Šoljan, Brešan, Bauer, Jergović and Periš, in this paper we will attempt to investigate the importance of drama as a genre for the picaresque fiction, especially with regard to the construction of the picaro, a hero who does not occupy a particular place in the social hierarchy and thus can, much like an actor, embody all of the symbolic roles.

Predstava „lutkomleta“ u selu Mrduša Donja

Ivo Brešan i *Predstava Hamleta u selu Mrduša Donja* imaju brojne veze s lutkarstvom. Sam autor godinama je bio jedna od ključnih osoba Međunarodnog dječjeg festivala u Šibeniku kao jednog od reprezentativnih prozora u svijet lutkarstva, a *Hamlet* je još 1982. u Teatru &TD na kotačima slavni Bourekovih „guzovoza“ ispisao važne stranice povijesti hrvatskog lutkarstva. Bez obzira na te i druge veze, ali i brojne lutkarske potencijale drame, trebalo je proći 57 godina da slavna *Mrduša Donja* otvori svoja izvedbena vrata lutkama. U lipnju 2022. Hrvatsko narodno kazalište Zadar i Kazalište lutaka Zadar premijerno su izveli dramsko-lutkarsku *Predstavu Hamleta u selu Mrduša Donja* u režiji Dražena Ferenčine. Rad će analizirati lutkarske potencijale drame i predstave te uočiti na koji je način redatelj uveo lutke u glumački svijet, kako je suočio te dvije ontološke opreke te je li i u kojoj mjeri uspio Brešanovu tragikomiku obogatiti lutkarskim elementima.

A Performance of „Puppomlet“ in the Village of Mrduša Donja

Ivo Brešan and *A Performance of Hamlet in the Village of Mrduša Donja* are closely connected to puppetry. For years, the author was one of the key figures of International Children's Festival Šibenik, a representative portal to the world of puppetry, and *Hamlet* entered the history of puppetry in 1982 in &TD Theatre with Bourek's famous „puppets on a cart“. Regardless of these connections, and also numerous puppetry potentials, it took 57 years for the famous Brešan's play to open its performative doors to the puppets. The drama-puppet performance *Mrduša Donja* directed by Dražen Ferenčina premiered in June 2022 in the co-production of Croatian National Theatre Zadar and Zadar Puppet Theatre. The paper will analyse the puppetry potentials of the play and performance, and study in which way the director introduced puppets into the world of actors, how did he confront these two ontological contradictions, and see if and to what extent did he manage to enrich Brešan's tragicomedy with puppetry.

POPIS SUDIONIKA I SUDIONICA SKUPA

DEJAN AJDAČIĆ

Odsjek za filologiju Sveučilišta u Gdanjsku
dejajd@gmail.com

GABRIJELA BIONDA

Odsjek za kroatistiku Filozofskoga
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
gabrijela_puljic@hotmail.com

ZRINKA BOŽIĆ

Odsjek za kroatistiku Filozofskoga
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
zbbblanus@ffzg.hr

KIM CUCULIĆ

kazališna kritičarka
cuculickim@yahoo.com

GROZDANA CVITAN

hrvatska književnica
grozdanacvitan@gmail.com

IGOR GAJIN

Odsjek za kazališnu umjetnost
Umjetničke akademije u Osijeku
gajinigor@gmail.com

ZVONIMIR GLAVAŠ

Odsjek za kroatistiku Filozofskoga
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
zvglavas@ffzg.hr

ANETA GŁOWACKA

Šlesko sveučilište u Katowicama
aneta.glowacka@us.edu.pl

NATAŠA GOVEDIĆ

Akademija dramske umjetnosti
Sveučilišta u Zagrebu
natasa.govedic@zg.t-com.hr

ANA GOSPIĆ ŽUPANOVIĆ

Odsjek za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
agospic@unizd.hr

RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN,

Institut za etnologiju i folkloristiku u
Zagrebu
renata@ief.hr

BORIS KOROMAN

Odsjek za kroatistiku, Filozofski
fakultet, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
bkoroman@unipu.hr

MIRANDA LEVANAT-PERIČIĆ

Odsjek za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
mlevanat@unizd.hr

MAGDALENA DYRAS

Institut za slavenske filologije
Jagelonskog sveučilišta u Krakovu
magdalena.dyras@uj.edu.pl

LESZEK MAŁCZAK

Šlesko sveučilište u Katowicama
lmalczakster@gmail.com

DANIJELA MAROT KIŠ

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Filozofskog fakulteta u Rijeci
danijelamarotkis@gmail.com

ETHEM MANDIĆ

Fakultet za crnogorski jezik i
književnost u Cetinju
talemmandic@gmail.com

SUZANA MARJANIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku u
Zagrebu
suzana@ief.hr

ANDREA MILANKO

Odsjek za kroatistiku Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
amilanko@ffzg.hr

ERVIN PAVLEKOVIĆ

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Filozofskog fakulteta u Rijeci
e.pavlekovic@gmail.com

GORAN PAVLIĆ

Akademija dramske umjetnosti
Sveučilišta u Zagrebu
gpavlic@adu.hr

MARTINA PETRANOVIĆ

Odsjek za povijest hrvatskog kazališta
HAZU, Zagreb
martina_petranovic@yahoo.com

MARINA PROTRKA ŠTIMEC

Odsjek za kroatistiku Filozofskog
fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
mprotrka@ffzg.hr

ANA TOMLJENOVIĆ

Odsjek za komparativnu književnost
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u
Zagrebu
atomljen3@ffzg.hr

IGOR TRETINJAK

Akademija za umjetnost i kulturu u
Osijeku
itreti@gmail.com

Nakladnik

Sveučilište u Zadru

Za nakladnika

Dijana Vican, rektorica

Organizatori

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru i Hrvatsko narodno kazalište u Šibeniku

Organizacijski odbor

Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru	Hrvatsko narodno kazalište u Šibeniku
Miranda Levanat-Peričić	Jakov Bilić
Ana Gospić Županović	Grozdana Cvitan
Ivana Petešić Šušak	Željko Burić
	Nataša Mučalo

Znanstveni odbor

Boris Senker, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta HAZU
Helena Peričić, Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
Nikica Gilić, Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu
Magdalena Dyras, Institut za slavenske filologije Jagelonskog sveučilišta u Krakovu
Leszek Matczak, Šlesko sveučilište u Katowicama
Miranda Jakiša, Institut za slavistiku Sveučilišta u Beču
Martina Petranović, Odsjek za povijest hrvatskog kazališta HAZU
Miranda Levanat-Peričić, Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
Ana Gospić Županović, Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
Ivana Petešić Šušak, Odjel za kroatistiku Sveučilišta u Zadru
Dragan Zlatović, Sveučilište u Šibeniku

Lektura

Ivana Petešić Šušak

Grafičko oblikovanje i prijelom

Grafikart d.o.o.

Naklada

40 primjeraka

ISBN 978-953-331-425-9

Fotografija na naslovnici

Valentino Dražić Celić